

Corp de armată. Un corp era format din mai multe divizii, de obicei între două și patru. Corpul de tancuri sovietic era format din trei brigăzi de tancuri, a câte 65 de tancuri fiecare, și era apropiat ca mărime de o divizie germană completă de blindate.

Divizie. Diviziile variau mult ca mărime. O divizie de pușcași sovietică cuprindea teoretic 11 780 de oameni, dar cele mai multe aveau între 3 000 și 7 000 de oameni. Diviziile de infanterie germane rămăseseră și mai reduse ca număr în 1945.

Brigadă. Această formațiune, aflată între regiment și divizie, era folosită mai mult de armatele Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii, decât de germani sau de Armata Roșie, ambele având două sau trei regimenter într-o divizie. Doar la blindate, Armata Roșie menținea această mare unitate, având trei brigăzi de tancuri la fiecare corp de tancuri.

Regiment. Era format din cel puțin două sau trei batalioane, incluzând până la 700 de oameni fiecare, dar adesea mult mai puțini.

Batalion. Fiecare batalion avea cel puțin trei companii de pușcași – fiecare cuprinzând teoretic 80 de oameni – ca și companii de sprijin, cu mitraliere, mortiere sau armament antitanc, ca și companii de transport și logistice.

Echivalența gradelor militare între armata britanică, armata americană, armata germană și Waffen SS se poate consulta pe site-ul antonybeevor.com.

PREFATĂ

„Istoria accentuează întotdeauna evenimentele finale”¹, observa cu amărăciune Albert Speer, în fața americanilor care-l interogau imediat după sfârșitul războiului. Îl îngrozea ideea că realizările timpurii ale regimului lui Hitler aveau să fie umbrite de ceea ce se întâmplată înainte de prăbușirea acestuia. Cu toate acestea, Speer, la fel ca și alți naziști de marcă, refuza să recunoască că nimic nu dezvăluie mai multe despre liderii politici și sistemele construite de ei decât maniera în care se prăbușesc. Acesta este motivul pentru care subiectul înfrângării finale a național-socialismului este atât de fascinant și atât de important, în special într-o epocă în care atâția tineri, mai ales în Germania², găsesc nenumărate aspecte de admirat la cel de-al Treilea Reich.

Inamicii naziștilor au întrezărit momentul când aveau să se răzbune, cu numai cu doi ani înainte. La 1 februarie 1943, un colonel sovietic furios împingea un grup de prizonieri nemți scheletici în pietrișul Stalingradului. „Aşa va arăta Berlinul!” urla el, arătându-le clădirile dărâmate dimprejur. Când am citit aceste cuvinte cu şase ani în urmă, mi-am dat seama imediat despre ceea ce avea să fie următoarea mea carte. În grafittiiurile păstrate pe Zidul Berlinului se mai pot vedea încă cele două

orașe legate de rușii învingători, îmbătați de răzbunare, împingându-și invadatorii din punctul cel mai estic înapoi până în inima Reich-ului.

Această înfrângere decisivă l-a obsedat și pe Hitler. În noiembrie 1944, în timp ce Armata Roșie se grupa dincolo de frontierele estice ale Reich-ului, el reamintea de Stalingrad. Ghinionul Germaniei începuse, spunea el într-o cuvântare importantă, „odată cu avansarea armelor rusești pe frontul românesc de pe Don, în noiembrie 1942“³, dând vina pe nefericiții lui aliați insuficient înarmați și uitați pe flancurile vulnerabile, de-o parte și de alta a Stalingradului, și nu pe refuzul său obsesiv de a da atenție avertismentelor despre pericol. Hitler nu învățase, dar nici nu uitase nimic.

Cuvântarea demonstrează cu claritate logica distorsionată pe care o îmbrățișase, în mod conștient, poporul german. Ea a fost publicată cu titlul „Capitularea înseamnă anihilare“. Hitler avertiza că dacă bolșevicii aveau să câștige, soarta Germaniei va fi tragică: distrugere, violuri și sclavie, „șiruri imense de oameni mărșăluind spre tundra siberiană“.

Führer-ul refuza cu vehemență să conștientizeze consecințele propriilor acțiuni, iar poporul german și-a dat seama mult prea târziu că era prins într-o cursă de cauze și efecte. În loc să elimine bolșevismul, aşa cum susținea, Hitler îl adusese până în inima Europei. Invazia de o cruzime abominabilă pe care o întreprinse în Rusia fusese dusă la îndeplinire de o generație de tineri germani obișnuiți să facă parte dintr-o schemă concepută de o inteligență malefică. Propaganda lui Goebbels nu numai că-i dezumaniza pe evrei, oficialitățile sovietice și întregul popor slav, ci îi făcea pe nemți să se teamă de ei și să-i urască. Hitler, prin aceste crime monstruoase, reușise să țină națiunea strânsă unită în jurul său, iar violența Armatei Roșii care se

apropia nu era percepută drept altceva decât o împlinire a profetiei liderului lor.

Stalin, care se folosea cu placere de simboluri atunci când îi convenea, era mult mai calculat. Cucerirea capitalei Reich-ului era într-adevăr „punctul culminant al tuturor operațiunilor armatei noastre în război“⁴, dar urmarea și alte interese vitale. Unul dintre cele mai importante era planul pus la punct de echipa lui Lavrentii Beria, ministru Securității Statului, de a lua toate echipamentele și uraniul din institutele de cercetare atomică din Berlin, înainte de sosirea americanilor și a britanicilor. Kremlinul, mulțumită spionului procomunist dr. Klaus Fuchs, era bine informat despre cercetările din Proiectul Manhattan desfășurat la Los Alamos. Știința sovietică se afla mult în urmă, dar Stalin și Beria erau convinși că dacă aveau să pună mâna pe laboratoarele și cercetătorii germani înainte ca Aliații occidentali să ajungă acolo, atunci și Uniunea Sovietică putea să producă bomba atomică.

Dimensiunile tragediei umane la care se ajunsese până la înșul războiului trec dincolo de imaginația celui care nu a fost autorul acelei perioade și, în special, a celor care au crescut societatea demilitarizată a epocii ulterioare Războiului Rece. Toate acestea, mai sunt încă multe de învățat din acest moment fatidic pentru milioane de oameni. O lecție foarte importantă este aceea că trebuie evitată orice generalizare privind comportamentul indivizilor. Condițiile extreme ale suferinței și ale degradării umane pot scoate la iveală ceea ce este mai rău, dar și ceea ce este mai rău în natura umană. Comportamentul uman oglindește, în mare măsură, caracterul absolut imprevedibil al vietii și al morții. Mulți militari sovietici, în special din trupele din linia întâi, spre deosebire de cele care veneau din urmă, au purtat în general bine cu civili germani. Într-o lume de crime și groază, în care orice noțiune de umanitate fusese

aproape distrusă de ideologie, au existat și câteva acte de bunătate neașteptată și sacrificiu propriu care au adus o rază de lumină în ceea ce ar fi fost altfel o poveste aproape de nesuportat.

Cercetările pentru această carte nu ar fi putut fi întreprinse fără ajutorul prețios al multora. Mai întâi, sunt profund îndatorat directorilor și personalului numeroaselor arhive pe care le-am vizitat: colonelul Șuvașin și personalul Arhivei Centrale a Ministerului Apărării (TAMO) din Podolsk; dr. Natalia Borisovna Volkova și personalul său de la Arhiva de Stat din Rusia pentru Literatură și Arte (RGALI); dr. Vladimir Kuzelelenkov și dr. Vladimir Korotaev de la Arhiva Militară de Stat (RGVA); profesor Kiril Mihailovici Andersen și dr. Oleg Vladimirovici Naumov de la Arhiva de Stat din Rusia pentru Istorie Social-Politică (RGASPI); dr. Manfred Kehrig, director al Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg, și frau Weibl; dr. Rolf-Dieter Müller și Hauptmann Luckszat la MGFA în Potsdam; profesor dr. Eckhart Henning de la Archiv zur Geschichte der Max-Planck-Gesellschaft; dr. Wulf-Ekkehard Lucke de la Landesarchiv-Berlin; frau Irina Renz de la Bibliotek für Zeitgeschichte din Stuttgart; dr. Lars Ericson și Per Clason de la Kirsgarkivet din Stockholm; John E. Taylor, Wilbert Mahoney și Robin Cookson de la Arhivele Naționale II, College Park, Maryland; dr. Jeffrey Clarke de la Centrul de Istorie Militară al Armatei Statelor Unite ale Americii.

Bengt von zur Mühlen, fondatorul Chronos-Film, a fost foarte generos cu imaginile de arhivă și înregistrările audio ale participantilor. Le rămân, de asemenea, foarte îndatorat lui Gerald Ramm și Dietmar Arnold, de la Berliner Unterwelten pentru ajutorul lor.

Le sunt foarte recunoscător tuturor celor care m-au ajutat atât de mult, pe parcursul călătoriilor întreprinse, cu sfaturi,

stabilirea de contacte și prin ospitalitatea de care au dat dovadă: în Rusia, dr. Galia și dr. Liuba Vinogradova, profesor Anatoli Aleksandrovici Cernobaiev și Simon Smith și Sian Stickings; în Germania, William Durie, secretarul de stat a.D. Karl-Günther și frau von Hase și Andrew și Sally Gimson; în SUA, Susan Mary Alsop, generalul-maior și doamna Charles Vyvyan, Bruce Lee, domnul și doamna Charles von Luttichau și Martin Blumenson.

A fost o mare placere pentru mine și foarte folositor pentru cartea de față să beneficiez de parteneriatul cu BBC Timewatch. Le sunt foarte recunoscător lui Laurence Rees, care a avut ideea, dr. Tilman Remme, de la care am aflat foarte multe, și lui Detlef Siebert, care m-a ajutat cu amabilitate atât de mult în etapele de început cu sfaturi și cu contactarea celor care urmău să fie intervievați. Printre cei care mi-au oferit informații, ajutor, sfaturi și contacte utile trebuie să-i menționez pe Anne Applebaum, Christopher Arkell, Claudia Bismarck, Leopold Graf von Bismarck, sir Rodric Braithwaite, profesor Christopher Dandeker, dr. Engel de la Archiv der Freien Universität, profesor John Erickson, Wolf Gebhardt, Jon Halliday, Nina Lobanov-Rostovski, dr. Catherine Merridale, profesor Oleg Aleksandrovici Rjelevski, profesor Moshe Schein de la Spitalul Metodist din New York, Karl Schwarz, Simon Sebag-Montefiore, Gia Sulhanișvili, dr. Galia Vinogradova și Ian Weston-Smith.

Cartea nu ar fi putut apărea sub această formă fără ajutorul prețios dat de dr. Liuba Vinogradova din Rusia și Angelica von Hase din Germania. A fost o mare placere și un imens privilegiu să pot lucra cu ele. Le sunt, de asemenea, foarte recunoscător lui Sarah Jackson pentru cercetările fotografice, Bettinei von Hase pentru cercetările arhivistice suplimentare din Germania, și lui David List din Anglia. Charlotte Salford a

avut amabilitatea să-mi traducă documentele de la Krigsarkivet din Stockholm.

Le sunt foarte recunoscător și profesorului Michael Burleigh, profesorului Norman Davies și dr. Catherine Merridale pentru faptul că au citit manuscrisul parțial sau în întregime și au făcut comentarii utile și pertinente. Tony Le Tissier a fost, de asemenea, foarte amabil să-mi împărtășească câteva dintre observațiile sale. Sunt responsabil, desigur, pentru orice eroare care poate să-a strecurat neobservată.

Trebuie să le mulțumesc în mod special lui Mark Le Fanu și Societății Autorilor pentru refacerea site-urilor web *antonybeevor.com*, *antonybeevor.org* și *antonybeevor.net* și repunerea lor în „circulație“ pe internet. Acestea pot fi folosite acum pentru a furniza opinii ale autorului și răspunsuri la întrebările cititorilor, punând, în același timp, la dispoziția lor materiale de arhivă și de altă natură, care nu au mai încăput în versiunea tipărită a cărții.

De asemenea, îi rămân ca întotdeauna dator agentului meu Andrew Nurnberg și lui Eleo Gordon, editorul meu de la Penguin, la început ambii împingându-mă de la spate pe acest drum. Încă o dată soția mea, în același timp partenera mea de scris și editoarea primei versiuni, Artemis Cooper, a trebuit să facă față absenței mele constante și multor probleme suplimentare. Îi sunt recunoscător pe veci.

Note

¹ Depoziția lui Speer, 22 mai, NA 740.00II EW/5-145.

² Vezi *Die Woche*, 8 februarie 2001.

³ 9 noiembrie 1944, retipărit în Volkssturm, BLHA Pr. Br. Rep. 61A/363.

⁴ RGALI 1403/I/84, p. 1.

CAPITOLUL 1

Anul Nou la Berlin

Berlinezii, slăbiți din cauza rațiilor alimentare mici și a stresului, nu prea aveau motive să sărbătorescă Crăciunul anului 1944. Aproape toată capitala Reich-ului fusese transformată într-o grămadă de ruine în urma bombardamentelor aeriene. Umorul negru al locuitorilor Berlinului se transformase într-unul macabru. Gluma favorită a celor sărbători, atât de puțin festive, era: „Fii practic: dăruiește un coșciug!“

Starea de spirit din Germania se schimbase exact cu doi ani înainte. În 1942, chiar înainte de Crăciun, începuseră să circule niște zvonuri neliniștitoare: Armata Roșie încercuise, lângă Volga, Armata 6 a generalul Paulus. Regimului nazist i-a fost greu să recunoască faptul că cea mai mare formațiune militară a Wehrmacht-ului fusese împinsă spre dezastru și anihilare în ruiurile orașului Stalingrad și în stepa înghețată din jurul acestuia. Pentru a pregăti opinia publică pentru aceste vești, nu tocmai în curajatoare, Joseph Goebbels, ministrul Propagandei și Informațiilor, anunțase un „Crăciun german“, care, în termeni național-socialiști, însemna austерitate și determinare ideologică,